

Ivana Kronja

Visoka škola likovnih
i primenjenih umetnosti
strukovnih studija
Beograd, Srbija
i.kronja@yahoo.com

Slovenačka i srpska kultura na *Danima slovenačkog filma* u Beogradu, 2020–22 : hronika

Već tradicionalna manifestacija *Dani slovenačkog filma*, koja se održava od 2015. u Beogradu i drugim gradovima Srbije (Novi Sad, Niš, Pančevo, Smederevo), izdvaja se kao jedinstvena filmska i kulturna manifestacija i revija filmova posvećena slovenačkoj kulturi i kulturno-umetničkoj saradnji dveju država, Slovenije i Srbije. *Dani slovenačkog filma* održavaju se u organizaciji Društva Slovenaca „SAVA“ u Beogradu, Ambasade Republike Slovenije u Srbiji, Kinoteke Slovenije i Filmskog centra Slovenije. Značajnu podršku DSF pružaju Jugoslovenska kinoteka u Beogradu i Filmski centar Srbije.

Dani slovenačkog filma, posredstvom kinoteka Slovenije i Srbije, prikazali su do sada brojna antologijska dela slovenačkog i jugoslovenskog filma. Sva izdanja DSF pratila je prigodna stručna izložba na temu autora slovenačke kinematografije: Dušana Milaveca, scenografa, Ivana Beleca, snimatelja, te reditelja Jože Babiča i Franca Štiglica, dok je 2015. obeležila istorijska izložba o slovenačkoj deci u Drugom svetskom ratu. Prateći programi uključili su veoma zapažene i dobro posećene stručne okrugle stolove: Deca u ratu, Rat i film, Mladi, Velikani nacionalne literature na filmu i u TV drami, tribine: Ženski likovi u slovenačkom filmu i Filmski scenario, kao i predavanja o filmskoj muzici dr Mitje Reichenberga, svetski poznatog kompozitora i muzikologa, uz učešće istoričarke Maje Vasiljević, autorke knjige *Filmska muzika u SFRJ* (HERAedu, Beograd, 2016).

Glavni program DSF prikazao je istaknute i nagrađene filmove slovenačke produkcije autora srednje i mlađe generacije, od Urše Menart, Jana Cvitkoviča, Marka Naberšnika, Matjaža Ivanišina i Martina Turka, do Metoda Peveca, Bojana Laboviča, Karpa Godine i Majde Širca, koji su tom prilikom i posetili Beograd. Održano je i više radionica na temu slovenačkog i srpskog jezika i filmskih zanata, na kojima su govorili: prof. dr Maja Đukanović, Julije Zornik, prof. Dino Dolničar i dr.

Godine 2021, uprkos pandemiji kovida 19, u JK održana je uživo šesti put manifestacija *Dani slovenačkog filma* za 2020–2021. *Dane* su obeležila dva događaja: izložba fotografija i promocija knjige Teodora Lorenčića o poznatom bendu sa svetskom popularnošću Laibach: *Laibach: 40 godina večnosti* (Službeni glasnik, Beograd, 2021), te projekcija filma *Antigona: kako se usuđujemo?* (2020) i okrugli sto posvećen temi tragične junakinje Antigone.

LAIBACH: 40 GODINA VEČNOSTI – IZLOŽBA, KNJIGA, FILM

Prvog dana manifestacije, u ponedjeljak, 26. aprila od 17 časova upriličena je već tradicionalna izložba DSF u holu JK. Temu je predstavljala 40-godišnjica rada kulture slovenačke muzičke grupe Laibach autora Teodora Lorenčića, člana Društva „SAVA“ i saradnika DSF. Izložbu su svečano otvorili urednik JK Marjan Vujović, Saša Verbič kao predsednik Društva „SAVA“, Dragomir Zupanc kao umetnički direktor DSF i Irena Herak iz Ambasade Republike Slovenije.

Fotografije autora Teodora Lorenčića, diplomiranog filozofa, novinara i publiciste, kao dugogodišnjeg saradnika i prijatelja grupe Laibach, ponudile su posmatraču sav sjaj specifične postmodernističke ikonografije i imidža grupe, otkrivajući i neke rane i široj javnosti nepoznate konceptualne fotografije benda.

Tokom 40 godina rada grupa Laibach izrasla je u nesvakidašnji i izuzetno produktivni međunarodni muzički i pop-kulturni brend. Osnovana u Trbovlju 1980. kao grupa elektro-industrijal pravca i snažnog vizuelnog koncepta, koja će pokrenuti i važan umetnički pokret *Neue Slowenische Kunst*, grupa je objavila više desetina albuma, snimila veći broj antologijskih spotova i muzičkih filmova i osvojila čitavu planetu.

U nastavku programa, u sali „Makavejev“ JK predstavljena je ekskluzivno i bogato ilustrovana i luksuzno štampana monografija *Laibach: 40 godina večnosti* autora Teodora Lorenčića, upravo objavljena u izdanju kuće Službeni glasnik. Na press-promociji govorili su urednica izdanja Gordana Milosavljević, rok-kritičar Dragan Am-

brozić i autor, uz živo uključenje aktuelnog člana legendarne grupe, Ivana Novaka. Prema rečima Ambrozića i Lorenčića, ova monografija otkriva onaj deo rane istorije Laibacha i novog talasa u SFRJ za koji nismo ni znali da postoji, donoseći nova dokumenta o prvoj legendarnoj turneji grupe i kreirajući kulturnu istoriju našeg podneblja od 1980-ih do danas. Ivan Novak govorio je o svojim sećanjima na početke rada grupe, ali i o aktuelnim planovima za dalje turneje i muzička izdanja. Od 18 časova u istoj sali prikazani su kratki umetnički video-klipovi, a zatim dugometražni dokumentarni film o Laibachu iz aktuelne faze njihovog stvaralaštva *Muzika je vremenska umetnost* (2018) reditelja Igora Zupe.

Posebna poslastica u okviru uvoda u svečano otvaranje bio je mini koncert poznatog slovenačkog kantautora Vlade Kreslina, održan u holu JK. Muzika ovog doajena autorskog zvuka kombinuje uticaj američkog i irskog folka i kantrija sa primesama mediteranske šansone i lokalnog slovenačkog i balkanskog etno-zvuka. Nakon projekcije izvanrednog dokumentarca o Kreslinu, *Pevaj mi pesmu*, u utorak, 27. aprila od 18 časova gledaoci su zamolili Kreslina da svakako u budućnosti poseti Beograd i organizuje celovečernji koncert.

OKRUGLI STO DSF 2020–2021: *ANTIGONA NA FILMU I U TEATRU, NEKAD I SAD*

Povodom filma koji je, nakon uvodnih dešavanja, svečano otvorio DSF 2020–2021, u ponedeljak, 26. aprila od 20 časova u sali „Makavejev“: *Antigona: kako se usuđujemo?* (Slo, 2020), autora Janija Severa, te sudbine slavne antičke heroine i njenog prisustva u umetnosti nekad i sad, održan je stručni okrugli sto DSF. Film je zasnovan na političkoj drami iz 2016. slavnog slovenačkog filozofa svetske reputacije Slavoj Žižeka. Drama obrađuje tri života Antigone, nudeći tri različita raspleta ove besmrtne Sofoklove tragedije. Nakon više pozorišnih izvođenja u Sloveniji, Hrvatskoj i inostranstvu, tekst je ekranizovao u igrano-dokumentarnoj formi novinar i filmski autor Jani Sever, a u filmu govori i sam Slavoj Žižek. Nakon projekcije u JK, sa autorom je razgovarala dr Ivana Kronja.

U utorak, 27. aprila od 13 časova u okviru pratećeg programa DSF 2020–2021 u multimedijalnoj sali JK na 2. spratu održan je stručni okrugli sto pod nazivom *Antigona na filmu i u teatru, nekad i sad*, inspirisan filmom *Antigona: kako se usuđujemo?* i klasičnim i savremenim čitanjima slavne Sofoklove tragedije.

Sofoklova *Antigona* govori o nevinoj mladoj Edipovoj kćeri, koja pristaje da strada i bude pogubljena po naredbi diktatora Kreonta, kralja Tebe, kako bi ispunila viši moralni zakon zajednice i Bogova i dostojno sahranila brata Polinika. Na okruglom stolu razmatrano je pitanje: kako se njen čin može videti danas, u nestabilnom ambijentu globalnih ratova, migracija, epidemija i sukoba? Uvek provokativan i neodoljiv, Slavoj Žižek obrazlaže svoje „naopako“ gledanje na celu stvar u dokumentarnom intervjuu unutar filma *Janija Severa*, dok nam vrhunski glumci u crno-beloj tehnici i savremenim kostimima prenose drevni tragički razdor junaka, rasuđivanje proroka Tiresije i antičkog – savremenog hora. Kakav smisao i značaj danas nosi pobuna ženske junakinje u savremenoj pozorišnoj umetnosti i društvenoj stvarnosti? Kako film i teatar mogu da budu angažovani u svetu postistine, medijskog spektakla i opipljivog nasilja?

Na okruglom stolu učestvovali su: Dragomir Zupanc, umetnički direktor DSF, Jani Sever, autor filma, prof. dr Svetlana Slapšak putem onlajn uključanja, Vanja Ejduš, glumica Narodnog pozorišta iz Beograda, rediteljka i glumica Sanja Krsmanović Tasić, predsednica Upravnog odbora CEDEUM-a – međunarodne organizacije za dramu u umetnosti i obrazovanju i članica Dah i Hleb-teatra, Vladimir Šojat, filmski umetnik i saradnik DSF, Dragan Jovanović, filozof, Teodor Lorenčić, autor monografije *Laibach: 40 godina večnosti*, novinar i saradnik DSF, a razgovor je vodila dr Ivana Kronja, koordinatorka pratećih programa DSF. Publika je uzela učešća u diskusiji.

Slavoj Žižek obratio se okupljenima na početku okruglog stola putem snimljene video-poruke, ističući sopstveno viđenje moguće teatarske postavke i FTV ekranizacije svoje drame. Autor filma, Jani Sever, zahvalio se reviji DSF na gostoprimstvu, istakavši da Slavoj Žižek nije po sebi akter filma, već da je to savremena verzija priče o junakinji Antigoni i načina na koji bismo je čitali danas. Sever je objasnio da se u filmu fokusirao na izveštaje sa zasedanja Evropske unije i evropsku istoriju 20. veka jer su Evropa, njena povest, tradicija, politika i kultura ipak najrelevantniji i najpresudniji za sudbinu naroda na prostorima nekadašnje SFRJ, pa i za samu Sloveniju. Autor je istakao izvanrednu saradnju sa glumcima Anjom Novak, Primožem Bezjakom i čitavim ansamblom.

Teoretičarka književnosti Svetlana Slapšak, koja od 1991. živi i radi u Sloveniji, istakla je u živom uključanju preko platforme „Zoom“ da je i sama prevodila *Antigonu* za pozorište Radeta Šerbedžije i Lenke Udovički na Brionima, kao i da je proučavala ovu tragediju i samu junakinju u okviru naučne discipline antropologija žena

Antike. Slapšak je naglasila da je sama Sofoklova tragedija, nakon klasičnih interpretacija Hegela i drugih starijih teoretičara drame, doživela pravi procvat u 20. veku, kada je ova priča revitalizovana u novim verzijama širom Evrope, pa i bivše SFRJ. Prema Slapšak, originalna drama zasnovana je na iskustvima antičkog polisa i njegove demokratije, kakva još nije bila u punom opsegu zastupljena u drevnoj Tebi kao poprištu drame, u kojima su žene iz aristokratskih slojeva imale udela, značajne odgovornosti i privilegije u političkom i verskom životu, što se odražava i na Antigonine dileme u samoj drami.

Vanja Ejduš, koja je tumačila Antigonu, ponovo postavljenu nakon više decenija u srpskom pozorištu 2013. od strane reditelja Jagoša Markovića, istakla je da ovakva uloga nosi težinu i etičku odgovornost, napominjući da smo danas svi na neki način Antigone, stavljeni pred važne dileme spram našeg učešća u društvu. Sagovornici su istakli da je savremeno društvo pred stalnim izazovima, od izbegličke krize do pandemije, te u demokratskim previranjima. Sanja Krsmanović Tasić podelila je svoja iskustva u radu sa mladima i u angažovanom teatru, posebno kada je u pitanju skrivena i nedovoljno poznata ženska istorija. Jovanović, Šojat, Lorenčić, Kronja i drugi u izvanrednom razgovoru o estetici, temi i formi filma pružili su osvrt na smisao dramskih umetnosti danas, estetiku igrano-dokumentarnog filma, odnos klasične i moderne umetnosti, angažovani teatar, filozofiju i teoriju, na ulogu i ideju Antigone kao dramske junakinje, ali i naše potencijalne savremenice, te na političku istoriju 20. veka.

OKRUGLI STO O SLOVENAČKOM PERIODU FILMSKOG STVARALAŠTVA ŽIVOJINA ŽIKE PAVLOVIĆA (1933–1998) I PRATEĆI PROGRAMI MANIFESTACIJE DSF 2021

Atraktivni program sedme po redu manifestacije DSF, održane od 8. do 11. decembra 2021. u Beogradu i Srbiji, protekao je u znaku filmskog autora Živojina Pavlovića i njegovog stvaralačkog perioda koji je proveo u nekadašnjoj republici Sloveniji, snimivši filmove: *Let mrtve ptice* (1970), *Crveno klasje* (1973) i *Doviđenja u sledećem ratu* (1980). Njihova restaurisana verzija prikazana je na svečanom otvaranju DSF u sali „Makavejev“. Scenario za film nastao je prema romanu čuvenog slovenačkog pisca i političkog disidenta Vitomila Zupana *Menuet za gitaru* iz 1975. godine.

U radnoj i umetničkoj biografiji jugoslovenskog i srpskog reditelja, pisca i umetnika Živojina Žike Pavlovića (1933–1998), jednog od antologijskih filmskih autora crnog talasa i novog jugoslovenskog filma, posebno se ističe period u kome je Pavlović stvarao u tadašnjoj Republici Sloveniji, snimivši filmove: *Crveno klasje* (1970), *Let mrtve ptice* (1973) i *Doviđenja u sledećem ratu* (1980), te njegova saradnja sa jednim od najistaknutijih slovenačkih književnika jugoslovenskog perioda, modernistom i političkim osuđenikom Vitomilom Zupanom (1914–1987), na čijem romanu *Menuet za gitaru* iz 1975. počiva scenario za film. Okrugli sto razmatraće mesto i značaj Pavlovića u jugoslovenskoj kulturi i filmu, razloge saradnje sa Viba i Vesna filmom i dostignuća tokom njegovog slovenačkog perioda. Posebnu pažnju obratićemo i na ličnost i delo Vitomila Zupana i osobeni stil ove dvojice autora, čiji udruženi umetnički poduhvat danas ulazi u istoriju kako srpskog tako i slovenačkog filma.

Slovenačkom periodu filmskog stvaralaštva Živojina Pavlovića i njegovoj saradnji sa Zupanom bila je posvećena i izložba filmskih plakata u holu JK, realizovana uz pomoć Kinoteke Slovenije. Izložba je obuhvatila originalne plakate za filmove iz slovenačkog perioda iz fundusa Filmskog centra Srbije, Jugoslovenske kinoteke u Beogradu i Kinoteke Slovenije iz Ljubljane, kao i plakat za film *Idealist* (SFRJ, 1976), realizovan u tadašnjoj Republici Sloveniji, režisera Igora Pretnara, sa Radkom Poličem i Milenom Zupančič u glavnim ulogama, kao i nova, originalna rešenja umetničkih plakata za film *Doviđenja u sledećem ratu*, koja su izradili studenti Univerziteta u Ljubljani, kao i za film *Let mrtve ptice*, koje su izradile studentkinje Visoke škole likovnih i primenjenih umetnosti u Beogradu, sadašnjeg Odseka za umetnost i dizajn BAPUSS-a, pod mentorstvom dr Ivane Kronje, koordinatorke pratećih programa i navedene izložbe u okviru DSF.

Okrugli sto *Živojin Pavlović u slovenačkoj kinematografiji*, održan je u multimedijalnoj sali JK u četvrtak, 9. decembra od 12 časova. Ovaj atraktivni okrugli sto okupio je značajna imena srpske i slovenačke filmske umetnosti, teorije i kritike, uključujući režisere Slobodana Šijana, Želimira Žilnika i Karpa Aćimovića Godinu, producentkinju Dunju Prosenc, scenografa Dušana Milaveca, kritičara Srđana Vučinića, dr Sanju Lazarević Radak, Dragomira Zupanca, dr Ivanu Kronju, kao i predstavnicu Ministarstva kulture Slovenije i dr.

Promocija knjige saradnice DSF dr Ivane Kronje *Estetika avangardnog i eksperimentalnog filma*, FCS 2020, čiji je treći deo posvećen ranom opusu Živojina Pavlovića i Kokana Rakonjca, održana je u istoj sali u petak, 10. decembra sa početkom u 17 časova. Na promociji

knjige nadahnuto su govorili istoričarka umetnosti dr Dijana Metlič, likovni i multimedijalni umetnik Aleksandar Saša Pančić, antropološkinja dr Sanja Lazarević Radak i sociološkinja dr Lilijana Čičkarić iz Instituta društvenih nauka u Beogradu, članica žirija SEFEM-a, koji je u 2021. dodelio ovoj knjizi dr Ivane Kronje nagradu za unapređenje znanja iz oblasti rodnih i studija maskuliniteta.

Multidisciplinarna studija dr Ivane Kronje donosi sveobuhvatnu istoriju avangardnog i eksperimentalnog filma od 1920-ih do danas i kulturološko čitanje estetike filmske avangarde. Treći deo monografske studije o estetici AG i eksp. filma dr Ivane Kronje, saradnice DFS u Beogradu i Srbiji od 2015, zasnovan je na analizi jugoslovenskog neoavangardnog kratkog filma i antologijskim kratkim filmovima Živojina Žike Pavlovića *Triptih o materiji i smrti* (1960) i Vojislava Kokana Rakonjca *Zid* (1960). Multidisciplinarna analiza estetike filmske forme i njenih kulturalnih značenja dr Ivane Kronje u filmu Živojina Pavlovića *Triptih o materiji i smrti* predstavlja najsavremeniji doprinos postjugoslovenskim studijama filma. Pavlovićev rani opus ovde se dovodi u kontekst srpske umetničke avangarde 20. veka, američkog avangardnog filma i nasleđa filmske autorke Maje Deren, alternativnog filma u SFRJ i jugoslovenskog crnog talasa, te potrage za kulturalnim identitetom samog umetnika i nacije u uslovima jugoslovenske stvarnosti, modernosti i otuđenosti.

Revija DSF 2021 publici je ponudila atraktivne najnovije kratke animirane filmove Urške Đukić i Miloša Tomića, *Bakin seksualni život* i *Ta prokleta očeva kamera!*, dok je u sali JK u suterenu održana i veoma posećena Tomićeva radionica filmske animacije. Dokumentarni naslovi obuhvatili su i neuobičajeni pogled na Sloveniju iz ugla kulture i kontrakulture u delima Čovek koji je preleteo vek Dušana Milaveca, *Piran Andergraund* Istoka Aberšeka, *Bundeva na vreloj strani sveta* Nejca Saje i Džerija Janga, *Prah od pepela* Aljose Nikolića, *Sinovi Bore* Mihe Čelara, kao i drugim dokumentarcima i eksperimentalnim radovima na DSF 2021 i u programu DSF+ u DKSG, održanom 7. decembra od 18 i 20 časova.

Igrani program prvo je beogradskoj publici u sali „Makavejev“ JK, a potom i publici u drugim gradovima Srbije, doneo najaktuelnija ostvarenja slovenačkog filma u 2021. godini: slovenačkog nacionalnog kandidata za nagradu Oskar – *Sanremo* Miroslava Mandića, *Nekad su bili ljudi* autora Gorana Vojnovića, popularnog postjugoslovenskog pisca i filmskog autora, kao i najnovije ostvarenje istaknutog pisca i reditelja Vinka Möderndorfera – film *Zastoj*, koji je svetsku premijeru imao na FEST-u u maju 2021.

Mandićev *Sanremo* sadržajno i estetički delo je izrazito poetske, čak minimalističke dramaturgije, koju upotpunjuje nadahnuti i sveža filmska fotografija (Peter Zeitlinger), puna sunčeve svetlosti i njenih odblesaka. Ovaj film na poseban način tretira temu *starosti* kao zapravo jedinstvenog, važnog i inspirativnog životnog doba. Film *Nekad su bili ljudi* Gorana Vojnovića predstavlja dramu sa mnogo elemenata opore komedije, koja kroz izbegličku krizu i „šverc“ migranata preispituje surove socijalne odnose, u kojima nisu pošteđeni pripadnici nijedne etničke manjine u slovenačkom društvu, donoseći neočekivanu završnicu. U Möderndorferovom *Zastoj*u, kamernom a vrlo samosvesnom ostvarenju, poetika crno-bele fotografije Mitje Ličena i dramski okvir počivaju na mešavini neonoarovskog trilera i socijalne drame. Brutalan uvid u savremeno medicinsko tržište presađivanja organa kao okvir dramske priče donosi šokantne obrte, provokativne karaktere i izvanrednu glumu postojanog narodnog čoveka Emira (Peter Musevski, 1965–2020), kontraverznog i nihilističnog Uroša Fürsta kao Andreja, saosećajne Mejre (Mirjam Korbar Žlajpah) i atraktivne i fatalistične Barbare (Barbara Cerar), dok montažu potpisuje Andrija Zafranović (1949–2021).

Festival nacionalnog slovenačkog filma, Portorož 2021, održan u oktobru, pružio je priliku za predstavljanje revije *Dani slovenačkog filma* u Beogradu i Srbiji u Piranu, uz prigodnu video-prezentaciju – kratki film o ovoj kulturnoj manifestaciji i reviji filmova, autora Vladimira Šojata, u produkciji Društva Slovenaca „SAVA“ iz Beograda. Predstavljanju DSF u okviru FF u Portorožu prisustvovali su, pored ostalih, direktori Filmskog centra Srbije i Filmskog centra Slovenije – Gordan Marić i Nataša Bučar. Ovom aktivnošću zaokružen je rad DSF u protekloj godini, što je podsticajno delovalo na bolje upoznavanje slovenačkih filmskih stvaralaca, novinara i publike sa mogućnostima dalje regionalne saradnje Srbije i Slovenije u domenu kulture i filmske umetnosti na međunarodnoj sceni.

Zaključak

Dani slovenačkog filma, međunarodna kulturna manifestacija, sačinjena od revije savremenih i aktuelnih filmova slovenačke produkcije, sa pratećim programima vezanim za slovenačku i srpsku kulturu, u okviru okruglih stolova i stručnih tribina, od osnivanja do danas, uključila je značajne teme iz istorije slovenačke i jugoslovenske kulture i predstavila značajne ličnosti slovenačke i srpske kulturno-umetničke scene i kinematografije. Okrugli stolovi, promocije knjiga i tribine održani na DSF od 2020. promovisali su

vezu teorije i istorije književnosti i pozorišta Antike i savremenog doba, estetike filma i videa i savremene muzike, kroz razgovore o filmu *Antigona: kako se usuđujemo?*, promociju knjige i projekciju filmova o radu čuvene slovenačke tehno-pop grupe Laibach, okrugli sto o istoriji slovenačkog filma i njegovim savremenim dometima na FEF Palić 2021, kao i putem projekcije, izložbe plakata i okruglog stola o doprinosu slovenačkoj kinematografiji istaknutog srpskog režisera i književnika Živojina Pavlovića (1933–1998), koji je neke od najznačajnijih ostvarenja u svom opusu realizovao u Sloveniji, u tadašnjoj SFRJ. Naredno održavanje ovog festivala-manifestacije, planirano za kraj 2022, uz projekcije filmova, izložbu i okrugli sto, predstavice sveobuhvatnu retrospektivu velikana slovenačkog filma Karpa Aćimovića Godine, direktora fotografije, scenariste, režisera i glumca, kao i njegovu saradnju sa srpsko-jugoslovenskim scenaristom, teoretičarem, kritičarem i prevodiocem, Brankom Vučićevićem (1934–2016), čija sabrana dela od protekle godine izlaze u izdanju Filmskog centra Srbije.